

El laboratori d'història: una pràctica didàctica innovadora

Antonella Olivieri*

1. Introducció

Com podem revitalitzar avui l'ensenyament de la història? Com podem fer retrobar als estudiants la motivació per l'estudi d'aquesta disciplina? Per què és percebuda com a llunyana i difícil per a la major part dels joves?

En aquests últims anys diverses raons han empès molts professors d'Itàlia a replantejar-se l'ensenyament de la història: els continguts, els mètodes i la relació entre la investigació i la didàctica.

La crisi de la relació entre els joves i la història s'ha ocasionat per múltiples raons. En primer lloc, ha canviat el context de l'ensenyament de la història, també ha canviat la societat, han canviat els nens, els adolescents i les famílies. Nens i joves tenen menys ocasions per establir lligams naturals amb el passat. Antigament era la transmissió oral entre generacions la que garantia en el si de les mateixes famílies el lligam entre els joves i la memòria històrica d'una comunitat. Avui en dia, en canvi, les famílies viuen tot sovint en condicions de desarrelament. En el procés de construcció de la identitat en els adolescent italians d'avui predomina cada cop més la dimensió individual sobre la historicosocial. La influència dels mitjans de comunicació tendeix a homologar les imatges del present, com aquelles del passat, i crear un col·lectiu imaginari descontextualitzat des del punt de vista temporal i espacial.

Per aquests i altres motius la història resulta, per a la major part dels estudiants, una disciplina difícil i distant, amb prou feines superada la dimensió fabulística d'una narrativa d'èpoques molt antigues i aventureres (els homes de la prehistòria, els egipcis, els cavallers medievals, etc.).

Reinventar una didàctica de la història centrada en la dimensió del laboratori històric sembla avui en dia, a molts professors i experts en la disciplina, com una hipòtesi beneficiosa per reconstruir un lligam positiu entre docents, disciplines històriques i estudiants, un lligam que s'ha de basar en la curiositat intel·lectual, en el gust per la recerca, per resoldre problemes i interrogants.

El laboratori és, en primer lloc, una dimensió mental que situa l'activitat de recerca al centre del procés d'ensenyament i d'aprenentatge. Aquesta

---

* Professora de la Civica Scuola Media Alessandro Manzoni. Milà. Itàlia. Formadora IRIS (Insegnamento e Ricerca Interdisciplinare di Storia).

recerca no l'hem d'entendre com una imitació de la recerca adulta, universitària, sinó com un replantejament del treball que organitza el recorregut didàctic com a investigació sobre un problema de coneixement-comprensió en lloc d'una transmissió de continguts predefinitos.

El laboratori és també un espai físic on es troben materialment presents les eines amb les quals es pot motivar els estudiants a adquirir l'hàbit d'examinar amb mentalitat històrica les dades de l'experiència: fonts de diversos tipus (documents escrits, dades estadístiques, mapes, cartes, diaris, material fotogràfic, filmic, musical, etc.) i instruments per codificar els coneixements assolits.

Al laboratori d'història, la classe, guiada pel professor, aconsegueix gairebé fer un viatge en el temps, es reconstrueix un període històric, un fet, una situació, per entendre relacions de força, decisions i motivacions, etc., dels temes històrics implicats. Els estudiants busquen i recullen la documentació necessària per respondre les preguntes que el tema de recerca en què treballen els planteja. Utilitzen les fonts presents en el laboratori i fins i tot d'altres fonts fora de l'escola.

El laboratori d'història és, en realitat, el suport adequat per estudiar el territori en la seva dimensió geogràfica i històrica. En una època en què la família no explica als joves el significat i funció dels edificis i de les estructures urbanes del passat, el teixit urbà està en risc de convertir-se en anònim, sense cap valor d'interès per als adolescents. El mateix pot passar respecte als testimonis arquitectònics que sorgeixen, tot sovint aïllats, desposseïts dels antics contextos productius i socials: abadies, fàbriques, residències rurals o senyoriales, castells, que tenen el risc de convertir-se en llocs de lleure, homologats com a parcs de divertiment, perdent així el seu caràcter testimonial i d'identitat.

L'estudi del patrimoni cultural-territorial a l'escola pot actualment conjugar les exigències de protecció ambiental de la col·lectivitat i la necessitat de noves motivacions destinades a l'estudi per a docents i estudiants.

En una didàctica de laboratori, el patrimoni territorial pot aportar punts de partença per a una anàlisi històrica acurada, una reconstrucció dels contextos històrics i dels marcs socials que permeten entendre el valor i la importància d'un edifici, d'un complex d'habitacles, ja sigui religiós o productiu. El laboratori serà, per tant, l'indret on es recopilin les fotografies, cartes, mapes, d'on partim per iniciar noves recerques en els arxius històrics i per investigacions sobre el terreny.

En aquesta hipòtesi interessa que el laboratori d'història estigui estretament lligat al laboratori de multimèdia o compti amb bons suports informàtics: ordinadors, fotografia digital, escàner, vídeo, etc.

Aquests tipus d'instruments ens permeten tractar i amalgamar una multiplicitat de fonts històriques i documentals, i elaborar un producte que demostrï l'adquisició, per part dels alumnes, de coneixements fruit de l'aprenentatge dut a terme.

És evident que el laboratori no resol tots els problemes de la didàctica de la història, per això les activitats que s'hi duuguin a terme no cal que ocupin la totalitat de l'horari destinat a aquesta assignatura.

L'activitat de recerca desenvolupada en el laboratori o sobre el terreny facilita l'aprofundiment de casos bàsicament lligats a la història local, mentre es manté la necessitat d'aportar als estudiants la referència històrica que els permeti reconstruir un lligam clarificador entre la «gran història» i la «microhistòria».

L'experiència que els presentem és un exemple d'estudi d'un cas d'història local, l'anàlisi d'un poble de finals del mil huit-cents, que ha permès als estudiants arribar a un estudi de la qüestió social entre el mil huit-cents i el mil nou-cents. El poble estudiat és Crespi d'Adda, escollit per la UNESCO l'any 1995 com a indret Patrimoni de la Humanitat.

2. Crespi d'Adda: un exemple de paternalisme industrial

Crespi d'Adda és un poble obrer construït entre 1878 i 1930 per iniciativa d'una família d'industrials cotoners, els Crespi, el membre més destacat dels quals fou Silvio Crespi (1868-1944).

El poble pertany a la Llombardia, entre les ciutats de Milà i Bergamo, al llarg de la riba esquerra del riu Adda a la confluència amb el Brembo. La seva construcció s'inicià amb la fàbrica i la gran casa dels amos, edificada en forma de castell medieval segons la moda arquitectònica de finals del 1800. L'estil medieval predomina en la resta d'edificacions i en els elements decoratius de l'edifici principal i dels destinats a les oficines. Davant de la fàbrica es van construir tres edificis de tres pisos, amb uns vint petits apartaments destinats als habitatges dels obrers i empleats de la fàbrica.

La família Crespi tenia al Milanesat i a la província de Bergamo diversos negocis de filatures i de teixits. A fi de potenciar els negocis familiars, Silvio Crespi, a més dels seus estudis universitaris, viatjà a Alemanya i Anglaterra per documentar-se sobre els processos de producció més moderns del sector tèxtil. Va quedar fortament impressionat per l'estructura dels pobles obrers vistos bàsicament a Anglaterra. De nou a Itàlia inicià una teoria que feia referència a la conciliació política i social entre els patrons i el personal obrer, que tenia el seu punt de partença en la construcció d'un poble en el qual convivien harmònicament la fàbrica, amb les seves exigències de producció, i el personal obrer, amb les seves necessitats personals i familiars.

Va proposar el seu projecte com exemple i model d'interès urbanístic i de compromís social al Congrés Internacional pels Accidents Laborals que va tenir lloc a Milà al setembre de 1894, amb una «memòria» titulada *Els*

mitjans per prevenir els accidents i garantir la vida i la salut dels obrers de la indústria del cotó a Itàlia (Hoepli, 1894).

El «paternalisme industrial» semblava una solució practicable de la qüestió social pels industrials més sensibles i oberts de l'època. Els industrials del sector tèxtil foren els més implicats en aquesta problemàtica. El mateix Crespi afirma en la seva memòria: «Són els industrials del sector tèxtil conscients de la seva responsabilitat i dels seus deures? Majoritàriament sí. Estem contents de poder afirmar que han donat ja moltes mostres de sentiments filantròpics amb la construcció de les seves fàbriques de forma que la salubritat i el bon ambient servís per mantenir el cos sa i elevat l'esperit del que treballa, mostrant interès pels allotjaments, el manteniment, la instrucció, sense escatimar les pagues [...]».

Ell fou un dels principals exponents del paternalisme industrial a Itàlia, primer en la seva activitat d'home de negocis i posteriorment al Parlament, on va ser elegit en les llistes liberals fins als anys 20, quan va ser nomenat senador del Regne. En qualitat de parlamentari, es dedicà bàsicament al camp de la legislació del treball, de la regularització del treball dels menors i de la prevenció dels accidents. Reduí la seva activitat pública a partir del 1932, tant per la concentració de la indústria familiar amb la societat Stabilimenti Tessili Italiani, com per la crisi del 1929-1930, i també per la consolidació del règim feixista, amb el qual mantingué solament relacions formals.

3. El projecte urbanístic de Crespi d'Adda: una garantia de pau social

A causa de la intervenció de Silvio, en els últims anys del segle XIX la construcció de grans complexos d'habitatges al poble, situat a la riba de l'Adda, es va interrompre i es va donar pas a la construcció de petites cases unifamiliars o bifamiliars, que tenien hort i jardí, aquestes eren més properes al projecte del jove Crespi, ja que corresponien a la idea que l'havia sorprès favorablement en els seus viatges a Anglaterra. Crespi deia: «Tots seguien, fins feia poc temps, el sistema de fabricació de cases grans, amb més pisos, amb capacitat d'allotjar entre 10 i 20 famílies; això era un veritable error. Es construïen casernes i no pas cases, en les quals els plors dels nens, les xafarderies de les dones, els sorolls de tot tipus, interrompien continuament la tranquil·litat necessària per reposar[...]. No s'enganya l'industrial si creu que pot tenir una mà d'obra implicada en la feina si utilitza aquest sistema de construcció, ja que sempre tindrà obrers temporals interessats únicament per un millor sou. El model de casa obrera ha d'acollir una sola família i ha d'estar envoltada per un petit hort, separada d'altres cases. Recordeu les ciutats obreres angleses, formades per llargues files

d'habitatges amb un petit jardí frontal i un hort a la part posterior de la casa¹ [...] Oldham, Bolton, Accrington, etc. són totes ciutats construïdes seguint aquest model [...]. Actualment, també a Itàlia, es construeix amb aquests models, no és una novetat veure petits barris obrers reagrupats entorn de la fàbrica, i el model de tot això fou l'obra de la família Rossi a la ciutat industrial de Schio² i de Rocchette Piovone».

A Crespi d'Adda cada família obrera havia de conrear un hort i un jardí, bé per fornir el rebost familiar d'ous, pollastres i verdura o bé per passar el temps lliure amb ocupacions moralment acceptables evitant d'aquesta manera les tavernes i reunions sindicals. La muller de Silvio Crespi, Teresa Ghiglieri visitava personalment els horts dels treballadors i premiava aquells que estiguessin conreats més acuradament.

En el mateix període es procedia a construir els serveis necessaris per a la realització d'un complex d'habitatges autònoms: l'església, l'escola, un safareig, un establiment de queviures i al centre del poble un petit teatre, als afores se situava el cementiri. També es construí un petit hotel per a proveïdors i compradors que negociaven amb els cotoners i també es va fer un local com a seu per activitats de lleure, local que va tenir un important paper en els anys del feixisme i que avui en dia és el bar del poble.

Les condicions de vida al poble de Crespi eren, evidentment, millors que en altres indrets de la Itàlia del nord, on al final del 1800 i principis del 1900 s'iniciava el procés d'industrialització.³

La cura de l'industrial envers els seus treballadors era minuciosa: la higiene i la salut dels obrers i de les seves famílies eren controlades per un metge del poble, aquest tenia a la seva disposició un ambulatori que, al cap d'uns anys, va ésser dotat amb una sala operatòria, petita, però amb tots els estris necessaris. Per obtenir el proveïment d'aigua van haver de fer-se moltes negociacions amb l'ajuntament veí per obtenir la desviació de l'aqüeducte.

L'escola feia possible una instrucció elemental per als fills dels treballadors, fet important tenint en compte les altes taxes d'analfabetisme que hi havia.

Ens trobem, però, amb una contrapartida: el metge havia d'especificar els comportaments poc correctes dels obrers (alcoholisme, prostitució) i tenia l'obligació de comunicar-ho a la direcció de la fàbrica.

(1) El text segueix amb acurades descripcions referents a l'interior de la casa obrera ideal.

(2) El barri obrer proper a la fàbrica Lanerossi a Schio (Verona) és un dels quatre barris obrers que es mantenen intactes i encara poden ser visitats.

(3) La indústria cotonera de Crespi d'Adda va conèixer després dels anys de construcció (1878-1881) i a principis del 1900 un gran desenvolupament. El 1881 hi havia solament els departaments de filatura amb 10.000 fusos i uns 300 obrers. En el bienni 1900-1902 els fusos de la filatura eren ja uns 40.000, s'havia obert un altre departament de tòrner amb 320 telers mecànics. Els obrers eren uns 2.000. Els habitants del poble havien passat de 148 l'any 1881 a 1.000 l'any 1903.

La instrucció elemental se subordinava també a cursos de formació professional envers les màquines. Els mestres que vivien a l'escola rebien el sou de la fàbrica, desenvolupaven una tasca destinada a l'educació de l'obediència.

La casa del metge estava situada a dalt d'un turó, la qual cosa li facilitava el control de totes les cases del poble i així observava els costums de les famílies del poble.

El preu que es pagava era la pau social, el control polític i ideològic dels habitants començava sovint amb els consells dels rectors i de les persones benestants i ben considerades a Crespi. Després d'assumir aquests consells els obrers estaven un temps a prova i solament a les persones de més confiança se'ls concedia la possibilitat d'obtenir una petita casa de lloguer.

Les diferències jeràrquiques al poble eren marcades per la tipologia dels domicilis i per les diferències dels lloguers: les cases més senzilles i modestes, amb una petita porció enjardinada, eren les més barates i on vivien els obrers. Als anys 20 es van construir vil·les més àmplies, amb algun element decoratiu a la façana inexistent a les anteriors cases, jardins més grans i balcons; el preu del lloguer d'aquestes cases era, òbviament, més car, solament accessible als obrers amb una renda mitjana alta, empleats, caps de secció, tècnics.

Una altra decisió important fou la de construir vil·les per als dirigents, de manera que poguessin viure en el mateix poble sense renunciar a les distincions dels més rics. En total es van fer set vil·les d'estil *liberty*, amb porxos, baranes i amplis jardins que afronten amb el bosc que limita amb el poble, zona en la qual inicialment s'havia previst una nova expansió, que finalment no es va dur a terme a causa de la crisi dels anys 20 i 30 del segle xx.

La jerarquització social, que es pot apreciar observant les cases del poble, es fa més evident encara al cementiri, on el mausoleu d'estil assiri construït per destinar-lo a les restes dels Crespi domina amb la seva estructura imponent les modestes tombes dels obrers, totes iguals sobre el prat. Algunes tombes al llarg dels murs contigus amb l'exterior conserven com a elements els símbols i objectes del seu treball (esquadres, engranatges, cargols) reproduïts amb orgull pel tècnic «valent i incansable treballador».

La crisi dels anys 20 i 30 no solament va marcar la interrupció del desenvolupament urbanístic del poble, sinó que també va propiciar la fusió d'aquesta indústria cotonera amb una altra empresa tèxtil i la creació dels Establiments Tèxtils Italians.

Els Crespi van ser els primers accionistes de la nova societat, encara que més endavant, l'any 1935, se'n van deslligar definitivament. Cap a mitjan anys 30 i inici dels 70 la fàbrica va conèixer complexes activitats de la societat, fins i tot va canviar de propietaris i direcció en diverses ocasions.

L'any 1972, el penúltim propietari, la Manufactura Rossari i Varzi, va oferir el poble a l'Ajuntament de Capriate a un preu considerat excessivament car. Es preveia el risc d'una parcel·lació especulativa a l'àrea del poble. Els

habitants es van organitzar i van lluitar per preservar la unitat del conjunt, van crear una cooperativa i van tenir l'oportunitat d'adquirir les cases a un bon preu.

Totes les infraestructures del poble van passar a mans de l'Ajuntament. La consideració de Crespi d'Adda per part de la UNESCO com a Patrimoni de la Humanitat l'any 1995 ha contribuït a la seva conservació davant interessos especulatius i a valorar-lo com a lloc d'interès turístic, bàsicament per a les escoles.

4. Una experiència didàctica: Crespi d'Adda en CD-Rom

Crespi d'Adda és des de fa temps un objectiu d'estudi per als alumnes de l'escola en què treballa, a Milà. La visita a aquest poble obrer s'inclou en el programa dels alumnes de 13 i 14 anys quan inicien l'estudi dels orígens de la industrialització i de les condicions dels obrers a Itàlia.

En el curs 2000-2001 he escollit organitzar aquesta visita com a activitat de laboratori d'història i fer un CD-Rom hipertextual i una mostra fotogràfica sobre Crespi d'Adda. N'exposo aquí les fases de treball i algunes reflexions sobre l'experiència de laboratori històric multimèdia.

1. El treball ha estat introduït, a principis del curs, amb una presentació a la classe de la problemàtica de la condició obrera a finals del 1800: en una conversa guiada han sorgit les idees i les informacions de les quals els alumnes ja n'eren coneixedors a través de documents televisius i per tot allò que havien estudiat el curs anterior sobre la revolució industrial a Anglaterra. Posteriorment he explicat el concepte de paternalisme industrial aportant informacions sobre la indústria tèxtil italiana a finals del 1800 i sobre la família Crespi, introduint d'aquesta manera la visita al poble.
2. Als alumnes se'ls ha proposat d'escollir si preferien documentar el seu treball de recerca amb un CD-Rom, amb murals fotogràfics o bé amb textos escrits. Aquesta llibertat d'elecció se'ls ha atorgat conscientment amb la finalitat de respectar els estils personals de cadascú: els llenguatges visuals i informàtics tenen actualment un efecte creixent en el camp de la comunicació, encara que molts estudiants, malgrat conèixer-los i practicar-los amb habilitat, preferixen altres canals per codificar els coneixements i reflexions, i jo crec que l'escola ha de respectar cadascun dels estils cognitius.
3. Tenint en compte l'elecció dels estudiants s'han creat tres grups, equilibrats tant en nombre de participants com pel que a les seves capacitats. En el grup els alumnes s'han organitzat i distribuït les

respectives tasques. Uns eren els encarregats de prendre apunts, d'altres de fer fotografies, i uns tercers havien de buscar testimonis entre els habitants del poble, cercar informació general en textos i en les enciclopèdies.

4. La visita al poble ha durat mitja jornada i ha provocat reflexions diferents als alumnes, una certa satisfacció pel grau d'harmonia, de tranquil·litat i benestar que es respira passejant per Crespi; entre les cases, molt semblants i disposades ordenadament al llarg de carrers espaiosos; sorpresa davant l'escola, testimoni d'una època en què les famílies tenien molts més nens que les d'ara. Els alumnes han començat a posar en dubte l'estereotip d'una condició obrera bastant pobra, però després de les primeres mostres d'entusiasme s'han adonat de l'evident jerarquització entre les classes socials, també han vist que el poble és totalment diferent i aïllat dels pobles veïns; això els ha permès de mesurar la gran diversitat d'estils de vida entre finals del 1800 i avui, pels costums, temps lliure, diversió, etc. S'han preocupat d'entrevistar alguns habitants i, en efecte, algunes d'aquelles dones eren filles de tècnics i obrers de l'antiga fàbrica cotonera de Crespi i han explicat amb exemples concrets quin era el cost del benestar: mesos d'espera als barracons provisionals per comprovar la fidelitat del treballador, la seva disponibilitat i obediència abans d'obtenir el lloguer d'una casa; disponibilitat implícita de participació en totes les iniciatives públiques de la fàbrica (sopars, excursions, commemoracions, etc.), i cap espai real per a les organitzacions sindicals. La visita al poble ha permès de comprendre la complexitat i l'organització dels seus habitatges i totes les emocions que han fet sorgir interrogants i han estimulat l'aprofundiment de la posterior fase.
5. De nou a la classe cada grup de treball s'ha dividit en parelles per fer els deures d'aprofundiment i documentació especificant els temes de recerca: el desenvolupament de la fàbrica, dels habitatges i de les diferents tipologies de les cases, els serveis; la família Crespi i, en particular les idees de Silvio Crespi, i l'elecció de la UNESCO i dels altres casos de paternalisme industrial a Itàlia. D'aquesta distribució ha sorgit el mapa conceptual de l'hipertext i, en part, també l'estructura comunicativa (títols, subtítols, colors i icones de les diferents parts del treball, etc.). Els grups que participen en l'exposició fotogràfica i en el diari de la classe han desenvolupat una tasca paral·lela amb la finalitat de delinear l'estructura de l'exposició i del diari. Aquest treball d'aprofundiment i redacció de l'hipertext de l'exposició o del diari ha necessitat unes vint hores de treball aproximadament, algunes de les quals realitzades per part del grup al laboratori, mentre que la resta de la classe feia altres activitats. Els coneixements adquirits, tant històrics com lingüístics, amb aquesta activitat de laboratori han estat significatius.

Plantejar-se preguntes historiogràfiques sobre el present i sobre el passat ha obligat els estudiants a adquirir competències que generalment corresponen solament a l'àmbit històric: tematitzar, reordenar cronològicament, perioditzar, seleccionar les fonts i fer una estructura selectiva basant-se en les qüestions suggerides en la recerca; formular hipòtesis interpretatives i confrontar-les amb la historiografia que hi hagi sobre el tema; escriure un text «historiogràfic» distingint entre modalitats descriptives, narratives i argumentatives. La modalitat escollida per documentar el treball, exposició fotogràfica i CD-Rom, ha estimulat els estudiants cap a una recerca de fonts correcta des del punt de vista historiogràfic i pertinent i comunicatiu, essencialment visual. Un grup d'estudiants ha demanat visitar l'arxiu de Crespi a fi de buscar documentació fotogràfica de principis del 1900. Era la primera vegada que visitaven un arxiu i l'experiència ha resultat molt interessant. El grup que ha treballat l'hipertext ha demostrat una evident creativitat estimulada pels vincles interns del treball informatitzat: la composició de la pàgina hipertextual ha de seguir una «sintaxi» compositiva específica, basada en l'adaptació de les imatges, del text i del títol.

Molt sovint a l'escola ens limitem a transferir a l'ordinador les informacions amb la mateixa modalitat que ho fan els textos escrits. L'experiència en l'elaboració en CD-Rom sobre Crespi ens fa entendre que la imposició d'una «sintaxi» correcta estimula operacions interessants des del punt de vista cognitiu: la creació dels títols basats en les indicacions temàtiques (en funció del mapa conceptual), la severa selecció de les fonts il·lustratives, la verificació de la coherència entre les imatges i el text, mai únicament des del punt de vista estètic, i l'extrem rigor a l'hora de seleccionar el text necessàriament sintètic.

L'elecció del període i dels temes comportava un horari limitat: si haguéssim dedicat més hores de treball sobre Crespi hauríem pogut cobrir adequadament un arc temporal més ampli (sobre el període del feixisme, sobre esdeveniments posteriors i sobre els aspectes tècnics de la producció). D'altra banda, com apuntava a l'inici, l'activitat de laboratori no ha estat pensada per exhaurir al màxim les hores destinades a l'ensenyament de la història.

Una verificació interessant de tot el que havien assimilat els estudiants es va fer després d'un mes de la conclusió del treball: els vàrem demanar que escrivissin un relat històric. Molts l'han ambientat a Crespi i han narrat històries, totes basades en emocions viscudes respecte a l'experiència, sobretot en la relació dels obrers i sobre el paper tan ambigu d'aquests en la relació de «padre-padrone».

Bibliografia

Sobre el laboratori

- BAIESI, N.; DI CARP, G. i GUSSO, M.: «Il laboratorio di didattica della storia», a C. DATTOLO, *Il Ponte Vecchio*, Società Editrice, Cesena (FO), 1994.
- BRUSA, A.: *Il laboratorio storico*, La Nuova Italia, Florència, 1991.
- BRUSA, A.: *Dal manuale alla storia locale. Trenta unità didattiche per la scuola media inferiore*, Edizioni Scolastiche Bruno Mondadori, Milà, 1992.
- DEIANA, G.: *Io penso che la storia ti piace. Proposte per la didattica della storia nella scuola che si rinnova*, Unicopli, Milà, 1997.
- DEIANA, G.: *La scuola come laboratorio. La ricerca storica.*, E. POLARIS, Faenza, 2000.
- DELMONACO, A.: «Dove si costruisce la memoria. Il laboratorio di storia». A: DD.AA.: *Dalla memoria al progetto. Seminario di formazione per docenti*. Quaderni Formazione Docenti del Ministero della Pubblica Istruzione, Direzione generale Istruzione Classica e Magistrale, 5, 1995, pàg. 43-59.
- GUARRACINO, S.: *La realtà del passato. Saggi sull'insegnamento della storia*. Edizioni Scolastiche Bruno Mondadori, Milà, 1987.
- MATTOZZI, I. i GUANCI, V.: *Insegnare ad apprendere storia*, Irrsae Emilia Romagna, Bologna, 1995

Sobre hipertextos i informàtica a l'escola

- BETTETINI, G.; GASPARINI, B. i VITTADINI, N.: *Gli spazi dell'ipertesto*, Istrumenti Bompiani, Milà, 1999.
- PARISI, D.: scuol@it, Arnoldo Mondadori Editore, Milà 2000.

Sobre Crespi D'Adda

- CORTESI, L.: *Crespi d'Adda-villaggio ideale del lavoro*, Grafica e Arte, Bergamo, 1995.
- TOURING CLUB ITALIANO i UNESCO: *Il Patrimonio dell'Umanità-tesori salvati e da salvare*, TCI, Milà, 1998.
- TOURING CLUB ITALIANO: *Campagna e industria in Italia*, TCI, Milà 1981.
- ZOPPÉ, L.: *I segni del paesaggio lombardo (parte III)*, Itinera Edizioni, Milà, 1985.

Paraules clau

Didàctica de la història

Història

Estudi de cas

Patrimoni

CD-ROM

Resum

La crisi de la relació entre els joves i la història ve donada per múltiples raons i comporta el rebuig de la mateixa disciplina acadèmica per difícil i distant. Per a molts professors i experts en la disciplina, aquest rebuig pot subsanar-se reinventant una didàctica de la història centrada en la dimensió del laboratori històric com a hipòtesi beneficiosa per reconstruir un vincle entre docents, estudiants i les disciplines històriques. Aquest vincle s'ha de fonamentar en la curiositat intel·lectual, en el gust per la investigació i per resoldre problemes i interrogants. Aquesta visió didàctica és la que s'ha portat a terme en l'estudi de cas d'història local a Crespi d'Adda (Lombardia), poble declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO l'any 1995. El resultat d'aquest estudi per part dels alumnes s'ha presentat en un CD-Rom elaborat pels mateixos alumnes.

La crisis de la relación entre los jóvenes y la historia viene dada por múltiples razones y conlleva el rechazo de la misma como disciplina académica por difícil y distante. Para muchos profesores y expertos en la disciplina, este rechazo puede subsanarse reinventando una didáctica de la historia centrada en la dimensión del laboratorio histórico como una hipótesis beneficiosa para reconstruir un vínculo entre docentes, estudiantes y las disciplinas históricas. Este vínculo se ha basado en la curiosidad intelectual, en el gusto por la investigación y para resolver problemas e interrogantes. Esta visión didáctica es la que se ha llevado a cabo en el estudio de caso de historia local en Crespi d'Adda (Lombardia), pueblo declarado Patrimonio de la Humanidad por la UNESCO el año 1995. El resultado de este estudio por parte de los alumnos se ha presentado en un CD-Rom elaborado por ellos mismos.

The relationship crisis between the young and history is due to many reasons and it implies its refusal as an academic discipline since this is difficult and distant. For many professors and experts in the field, this refusal can be overcome by reinventing a history didactics based on the dimension of the historical laboratory as a benefiting hypothesis to reconstruct a bond between teaching staff, students and history courses. This bond has to be based on intellectual curiosity, on the taste for investigating and solving problems and finding answers to questions. This didactic approach has been carried out in the case study of local history in Crespi d'Adda (Lombardy), a town declared World Heritage by UNESCO in 1995. The outcome of this study done by students has been presented on a CD-ROM created by themselves.